

КРИМІНАЛЬНІ ПРОСТУПКИ ТА ЗЛОЧИНИ У ФОКУСІ ІНСТИТУТУ ПРИМИРЕННЯ

Сучасний стан законодавства, що формує підвалини подальшого розвитку та підвищення ефективності системи кримінальної юстиції України, суміжні акти, що його уточнюють, а так само законопроекти та проекти концепцій у сфері кримінальної юстиції, вбачають в примиренні майбутнє кримінального судочинства. Зазначаючи, що примирення є двостороннім актом вільного волевиявлення потерпілого і правопорушника, тобто є проявом диспозитивності, то діюче законодавство може бути охарактеризовано як таке, що поширює приватно-правові засади кримінального права.

На підтримку цього висновку свідчать і положення КПК України, які розширюють можливість укладення угоди на сферу кримінальних проступків, злочинів невеликої та середньої тяжкості (наразі лише відповідно до ст. 46 КК України — злочини невеликої тяжкості та необережні злочини середньої тяжкості); та провадження у формі приватного обвинувачення. Ці слушні новели заслуговують на увагу. Саме зі вступом у силу КПК України, угода про примирення стала більш «могутньою» в аспекті саме кримінально-правових опцій та наслідків останньої. Мова йде про можливість узгодження при примиренні виду та розміру покарання, а також звільнення від відбування покарання з випробуванням (ч. 5 ст. 65; ч. 2 ст. 75 КК України).

Як вже зазначалося, факт примирення має форму угоди. КПК України 2012 року підтримав цю позицію, та уточнив особливості її укладення та процесуального оформлення. Крім того, наразі ВССУ розробляє проект постанови пленуму «Про практику здійснення судами кримінального провадження на підставі угод», яка ймовірно найближчим часом буде прийнята. За тим проектом постанови пленуму ВССУ, з яким нам була нагода ознайомитися, ВССУ наразі не розмежовує та не виокремлює окремо особливості примирення щодо злочинів та проступків. Мова безпосередньо йде про примирення у разі вчинення злочинів, а також про специфіку примирення у справах приватного обвинувачення.

На підставі проаналізованих нами 22 справ щодо звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням за 2011–2012 рр., доступних для ознайомлення за відповідними пошуковими критеріями в Єдиному державному реєстрі судових рішень, зроблено такі висновки.

Суди в цілому намагаються встановлювати факт досягнення сторонами угоди про примирення, хоча б на підставі усних пояснень за відсутності вказівки на це у письмових клопотаннях. Втім, жодних посилань

у судових постановках на саме угоду про примирення не знайшлося. По двох справах з двадцяти двох, тобто майже в десяти відсотках випадків, суди звільняли осіб від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням осіб, хоча за матеріалами справи мало місце дієве каяття.

Крім того, з аналізу застосування ст. 46 КК України, складається враження, що дійсною підставою для звільнення від кримінальної відповідальності судами має бути саме згода потерпілого на таке звільнення суб'єкта злочину, надалі втілена у формі угоди. Аналогічного висновку з цього приводу свого часу дійшов і Сидоров Б. В. (Сидоров Б. В. Поведение потерпевших от преступления и уголовная ответственность : автореф. дис. д-ра юрид. наук : 12.00.08 / Б. В. Сидоров ; Казанский гос. ун-т. — Казань, 1998. — 50 с.). Разом з тим, проект постанови пленуму ВССУ має щодо цього дещо інший підхід.

З огляду на подальші доповнення КК України нормами ч. 5 ст. 65 та ч. 2 ст. 75, стає наочним, що і при призначенні покарання і звільненні від відбування покарання з випробуванням, саме потерпілий погоджується на примирення та узгоджує вид/розмір покарання або звільнення від відбування покарання з випробуванням. Слід очікувати, що із вступом в силу додаткових вимог щодо форми укладення угоди про примирення в кримінальному судочинстві, узагальненні судової практики, що знайде втілення у відповідній постанові пленуму ВССУ, похибок у застосуванні примирення стане менше.

Безпосередньо перелік справ приватного обвинувачення, закріплений КПК України, створює передумови для угляду в ньому як злочинів, так і потенційних кримінальних проступків. Одне з основних питань, що виникає в цьому аспекті наступне: чи можливе примирення у справах щодо двооб'єктних злочинів?

Серед злочинів, які вчинювали звільнені особи, за переглянутими нами кримінальними справами, переважають необережні злочини середньої тяжкості: частина 1 статті 286 КК України — 11 справ; стаття 128 КК України — 1 справа. Злочинів невеликої тяжкості менше, втім прослідковується більша варіативність складів: ч. 1 ст. 296 КК України — 5 справ, ч. 1 ст. 190 КК України — 2 справи; ст. 129—1 справа; ч. 2 ст. 125 КК України — 1 справа; ч. 1 ст. 272 КК України — 1 справа.

Таким чином, здебільшого, питома вага злочинів, за якими частіше відбувається примирення з наслідками, передбаченими ст. 46 КК України, це злочини проти безпеки руху та експлуатації транспорту; проти громадського порядку та моральності; проти здоров'я особи. Наразі більшість з них віднесені до категорії справ приватного обвинувачення і передбачають можливість укладення угоди про примирення з відповідними кримінально-правовими наслідками.

Окрім злочинів проти життя та здоров'я, в яких порушений дійсно приватний інтерес, у проаналізованих нами постановках, всі інші злочини зачіпають також інтерес публічний (інші право охоронювані

інтереси). На нашу думку, примирення у злочинах, що зачіпають додатково і публічний інтерес, має бути обмежено. Причиною цього, як уявляється, є нерозуміння правозастосовувачем сутності інституту примирення сторін, яке має відбуватися тільки в тих випадках, коли злочином зачіпається виключно приватний інтерес (Плиско Р. К. Освобождение от уголовной ответственности в связи с примирением с потерпевшим : автореф. дис. на соискание науч. степени канд. юрид. наук : 12.00.08 / Р. К. Плиско ; Юрид. ин-т Дальневосточного гос. ун-та. — Владивосток, 2009. — 28 с.). Таким чином, вважаємо, що примирення має застосовуватися лише у тих випадках, коли шкода заподіяна приватній особі (фізичній або юридичній) за відсутності заподіяння шкоди додатковому правоохоронюваному об'єкту (як-от громадському порядку та моральності, безпеці руху та експлуатації транспорту тощо). Така позиція, до речі, підтримується і у згаданому раніше проекті постанови пленуму ВССУ.

МИРОШНИЧЕНКО Н. М.

Національний університет «Одеська юридична академія»,
асистент кафедри кримінального права, кандидат юридичних наук

ВІКОВА ОСУДНІСТЬ ЯК РІЗНОВИД ОСУДНОСТІ У КОНЦЕПЦІЇ «КРИМІНАЛЬНІ ПРОСТУПКИ»

У рамках виконання Концепції реформування кримінальної юстиції України, затвердженої Президентом України у 2008 р., КМ України був затверджений «План заходів щодо реалізації Концепції реформування кримінальної юстиції України» від 27 серпня 2008 року, у якому встановлюється необхідність розробки нового Кодексу «Про кримінальні проступки», а також необхідність прийняття нового кримінально-процесуального законодавства. На підставі цього у Верховну Раду України було подано значна кількість проектів Законів про внесення певних змін у діючий Кримінальний кодекс України (далі — проекти), щодо запровадження кримінальних проступків (наприклад, № 3438 від 17.10.2013, 1202/П від 26.03.2013, 1202 від 08.01.2013, 4712 від 16.04.2014).

Окремі питання кримінального проступку досліджуються у працях таких науковців, як: В. І. Борисов, Д. О. Балобанова, Н. Л. Березовська, М. М. Дмитрук, І. П. Голосніченко, О. О. Кашкарова, Ю. Ю. Коломієц, В. М. Куц, Н. А. Мирошніченко, В. О. Навроцький, О. В. Острогляд, В. О. Туляков, П. Л. Фріс, М. І. Хавронюк та ін.

При розробці питань пов'язаних з введенням поняття «кримінальні проступки» окрему увагу необхідно приділяти суб'єкту правопорушення.